

KVALITETSVURDERING AF

SYDVESTJYSKE MUSEER

2010-2011

INDHOLDSFORTEGNELSE

INTRODUKTION TIL KULTURARVSSTYRELSENS KVALITETSVURDERING	2
Vurderingsgrundlag	2
Opfølgning	3
SYDVESTJYSKE MUSEER.....	4
Nøgletal for museet	4
KULTURARVSSTYRELSENS SAMLEDE VURDERING OG ANBEFALINGER.....	6
KVALITETSVURDERINGENS FOKUSOMRÅDER	7
Arbejdsgrundlag, organisation og ledelse	7
Forskning	9
Formidling	10
Kapitel 8-arbejdet	13
Indsamling, registrering og bevaring.....	14
KVALITETSVURDERINGSFORLØBET PÅ SYDVESTJYSKE MUSEER.....	18
BILAG 1: FORSKNINGSEVALUERING, NYERE TID	
BILAG 2: FORSKNINGSEVALUERING, ARKÆOLOGI	

INTRODUKTION TIL KULTURARVSSTYRELSENS KVALITETSVURDERING

Kvalitetsvurderinger er en del af Kulturarvsstyrelsens arbejde med at understøtte en kvalitativ og professionel udvikling af museerne og deres opgavevaretagelse.

Kulturarvsstyrelsen skal sikre, at museerne lever op til museumsloven samt de mål og standarder, der følger af politiske målsætninger for museumsområdet og samfundsudviklingen.

Gennem de sidste ti år er der gennemført en række udredninger, analyser og undersøgelser, som på forskellig vis har sigte på udvikling af kvalitet, og som bidrager til at sætte standarder for museernes virksomhed. Det drejer sig om udredningen om bevaring af kulturarven fra 2003 (bevaringsplanen), udredning om museernes formidling fra 2006 (formidlingsplanen), forskningsstrategien for Kulturministeriets område fra 2008, Digitalisering af kulturarven fra 2008, Kulturministeriets digitaliseringsstrategi fra 2009, den internationale evaluering af den arkæologiske virksomhed fra 2010, den national undersøgelse af museernes brugere i 2010 og endelig Kulturministeriets anbefalinger for god ledelse af selvejende kulturinstitutioner fra 2011.

Disse udredninger, analyser og undersøgelser ligger til grund for Kulturarvsstyrelsens kvalitetsvurderinger af de statsanerkendte museer.

Læs mere om kvalitetsvurderinger på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside:

www.kulturarv.dk/museer/museumsdrift/kvalitetsvurdering

Kvalitetsvurderingen indeholder Kulturarvsstyrelsens anbefalinger til museet samt en beskrivelse af de forhold, der danner baggrund for anbefalingerne. Kvalitetsvurderingen giver museets kommunale tilskudsydere en viden om det enkelte museums virksomhed og de rammer, museet arbejder i.

Vurderingsgrundlag

Kulturarvsstyrelsens grundlag for at kvalitetsvurdere de statsanerkendte museer består af to dele: For det første museernes indberetninger til Kulturarvsstyrelsen, herunder bl.a. museets vedtægter, regnskab, årsberetning og arbejdsplan samt museets indberetning til Kulturarvsstyrelsens museumsstatistik: "Danske museer i tal". Desuden indgår kvalitetsvurderingsmødet på museet med deltagelse fra museets bestyrelse og hovedtilskudsyder, der ofte er museets hjemkommune.

Museets forskning vurderes på baggrund af en faglig evaluering foretaget af det relevante faglige råd under Kulturarvsstyrelsen.

Der indgår tillige en ekstern sagkyndig vurdering af bevaringsforholdene for museets samling. Den sagkyndige vurdering er indhentet af museet som led i kvalitetsvurderingen.

Kulturarvsstyrelsen vurderer på ovenstående grundlag museets opgavevaretagelse og samlede virksomhed ud fra fire kategorier:

- Meget tilfredsstillende
- Tilfredsstillende
- Ikke helt tilfredsstillende
- Ikke tilfredsstillende

Kulturarvsstyrelsens vurdering og anbefalinger samles i en rapport. Den eksterne forskningsevaluering er bilagt rapporten. Den samlede kvalitetsvurderingsrapport sendes til museet og museets hovedtilskudsyder.

Opfølgning

Museet skal inden for tre måneder efter modtagelsen af rapporten fremlægge en plan for, hvordan det vil følge op på Kulturarvsstyrelsens anbefalinger. Kulturarvsstyrelsen skal godkende opfølgningsplanen.

Museet skal 12 måneder efter godkendelse af opfølgningsplanen skriftligt dokumentere opfølgningen. Kvalitetsvurderingen vil blive afsluttet på et møde med Kulturarvsstyrelsen.

SYDVESTJYSKE MUSEER

Sydvestjyske Museer er et statsanerkendt kulturhistorisk museum beliggende i Esbjerg Kommune. Museet blev, som en selvejende institution, oprettet ved en fusion den 1. januar 2008 mellem Den antikvariske Samling i Ribe og Esbjerg Museum.

Museets geografiske ansvarsområde er på det arkæologiske område: Esbjerg Kommune, Fanø Kommune og Billund Kommune; og inden for nyere tids kulturhistorie: Esbjerg Kommune og Fanø Kommune.

Sydvestjyske Museer har kontrakt med Kulturarvsstyrelsen om tilsyn med fredede fortidsminder i Esbjerg, Fanø, Vejen, Vejle, Billund og Varde Kommune.

Ifølge vedtægterne tager museets ansvarsområde udgangspunkt i "bebyggelsehistorien, social fokus samt livsvilkår fra stenalder til nutid".

Museet arbejder med "Ribes tidlige bydannelse og rolle i forhold til omegnen i vikingetid og middelalder. Købstaden i middelalder og renæssance, dens topografiske udvikling samt Ribes og dens institutions historie frem til nyeste tid, herunder Ribe som konge- og handelsby og forbindelserne over Nordsøen. Ribes nedgang i 16-1700 årene, dens præ- og tidligt industrielle udvikling samt byens rolle i nyeste tid som service- og administrationscenter."

"Esbjergs opståen og samspillet mellem den nye havneby og dens omgivende egn. Esbjerg by – dens udvikling og forudsætninger, overgangen fra håndværk til industri og industriens udvikling. Det industrialiserede landbrug. Egnens boligkultur og dens arkitektur, herunder Vandtårnet. Børnenes Kulturhistorie. Tillige rav og dets kulturhistorie."

Museet omfatter i alt syv udstillingssteder: Museet Ribes Vikinger, Esbjerg Museum, Quedens Gaard, Esbjerg Vandtårn, Landbrugsudstillingen på Marbækgård, Rådhusbygningen samt Toldboden.

Esbjerg Kommune er museets hovedtilskudsyder.

Nøgletal for museet

I 2009 havde museet 80.689 besøgende.

Museets samlede omsætning for 2009 var cirka 20,6 mio. kr.

Det samlede kommunale tilskud i 2009 var på 7,1 mio. kr. Det statslige driftstilskud i 2009 var på 2,1 mio. kr. inkl. det tidligere amtslige tilskud. Dertil kommer statens betaling i forbindelse med berejsning af fredede fortidsminder, tildelte forskningsmidler samt kompensation for tabt entreindtægt for børn og unge under 18 år. Resten af museets indtjening stammer primært fra "indtægter på personale" (4,4 mio. kr.) samt betalinger for undersøgelser i henhold til kapitel 8-arbejde (3,3 mio. kr.).

På udgiftssiden er personale den dominerende post med en udgift på 14,4 mio. kr. i 2009.

I 2009 rådede museet over 17,3 årsværk. Af disse var de 9,3 fastansatte videnskabelige årsværk.

Museet har opgivet antallet af genstande i museets samling til cirka 1 mio. fordelt på 250.000 inventar-numre. Af disse er 99 % fuldt registrerede, og 167.666 inventar-numre er pr. 1. juni 2011 indberettet til Kulturarvsstyrelsens centralregister, Museernes Samlinger.

Museets to støtteforeninger har i alt cirka 1.235 medlemmer.

KULTURARVSSTYRELSENS SAMLEDE VURDERING OG ANBEFALINGER

Det er Kulturarvsstyrelsens samlede vurdering, at Sydvestjyske Museers opgavevaretagelse er tilfredsstillende.

Kulturarvsstyrelsen har dog identificeret en række udfordringer, der særligt knytter sig til arbejdsgrundlag, organisering, forskning, formidling, kapitel 8-arbejdet samt indsamling, registrering og bevaring.

Disse forhold er nærmere beskrevet i det følgende.

KVALITETSVURDERINGENS FOKUSOMRÅDER

Arbejdsgrundlag, organisation og ledelse

Arbejdsgrundlag og organisation

I 2008 fusionerede det forholdsvis nye Esbjerg Museum fra 1941 med landets ældste provinsmuseum fra 1855, Den Antikvariske Samling i Ribe. Fusionsprocessen har givet anledning til interne stridigheder på museet. Flere medarbejdere har opsagt deres stillinger og siden Kulturarvsstyrelsens besøg er også museets leder fratrukket. Manglende ledelse og medbestemmelse, forskellige kulturer på museets afdelinger og manglen på et fælles administrationsbyggeri er særligt fra medarbejderside blevet nævnt som nogle af årsagerne til, at museet ikke har fremstået som én samlet enhed.

Museets arbejdsgrundlag, som det er formuleret i vedtægterne (jf. ovenfor), er opdelt i opgaver med udgangspunkt i henholdsvis Ribe og Esbjerg. Tænkningen bag museets faglige virksomhed tager således fortsat udgangspunkt i de to tidligere museumsinstitutioner. Opdelingen i Esbjerg/Ribe er også afspejlet i bestyrelsens sammensætning, eksistensen af to museumsforeninger, adskilte hjemmesider samt opdelingen af medarbejdergrupper på forskellige adresser.

Museets samlede ansvarsområde er emnemæssigt vidtrækkende og fremstår ikke fokuseret i forhold til, hvad der er særegent for museets geografiske ansvarsområde.

På kvalitetsvurderingsmødet fremlagde museet resultatet af en visionsproces for museets videre udvikling - en konsulentrapport med forslag til ny organisationsstruktur, mission, vision og strategisk ramme for museet og dets opgavevaretagelse. Rapporten indeholder bl.a. konkrete forslag til mission, vision og overordnede kulturhistoriske temaer, der kan bidrage til at samle museet om en fælles fokuseret profil og lægge til grund for museets samlede virksomhed. Rapporten indeholder tillige forslag om oprettelse af en funktion til varetagelse af særligt administrative forhold samt enheder for hhv. formidling, forskning og samlingsforvaltning med tilknyttede faglige teams.

Det fremgik af kvalitetsvurderingsmødet, at realiseringen af rapportens forslag forudsætter forhøjet driftstilskud fra Kommunen. Ved Kulturarvsstyrelsens besøg forelå der ikke tilsagn om forhøjelse af det primærkommunale tilskud.

Kulturarvsstyrelsen er opmærksom på, at visionsprocessen er gennemført under den tidligere leder, og at der derfor kan være behov for at revurdere visionsprocessens resultater og rapportens forslag. Det er dog styrelsens holdning, at rapporten indeholder en række gode og relevante forslag, der med fordel kan indgå i de videre overvejelser om museets udvikling.

Det er Kulturarvsstyrelsens indtryk, at museets bestyrelse er opmærksom på behovet både for et nyt, samlet fagligt arbejdsgrundlag og profil og for nytænkning af museets organisation, herunder den interne arbejdsdeling og organisering af personalet. Det er ligeledes opfattelsen, at museet er i god dialog med Esbjerg Kommune om situationen.

Siden kvalitetsvurderingsmødet har Sydvestjyske Museer fået udarbejdet en konsulentrapport med vurdering af museets ledelses- og samarbejdsrelationer med tilhørende handlingsplan. Pr. 1. juni 2011 har museet ansat Henrik Hedegaard Kristensen som ny administrationschef. 1. august 2011 er Flemming Just tiltrådt som ny direktør for museet.

Ledelse

Museets bestyrelse er sammensat af 1 medlem fra Esbjerg Byråd, 2 medlemmer udpeget af Det antikvariske Selskab, 2 medlemmer udpeget af Esbjerg og Omegns Museumsforening samt 2 medlemmer udpeget af Esbjerg Erhvervsudvikling. Ifølge Danske Museer i tal er én ud af syv medlemmer udpeget på baggrund af særlige professionelle kompetencer.

Kulturministeriet har i december 2010 udsendt "Anbefalinger for god ledelse af selvejende kulturinstitutioner". Baggrunden for anbefalingerne er stigende krav til ledelsen af kulturinstitutionerne. Anbefalingerne skal styrke bestyrelser og direktioner i forhold til at løfte de ledelsesmæssige opgaver og det ansvar, loven og bekendtgørelsen pålægger dem, og understøtte, at tilskudsmodtagere løser offentligt finansierede opgaver professionelt, kompetent og effektivt.

Kulturministeriets mål med anbefalingerne er, at kulturinstitutionernes ledelse sætter sig ind i anbefalingerne, og tager dem i anvendelse med de nødvendige tilpasninger til institutionens forhold. Derfor anbefaler Kulturarvsstyrelsen, at bestyrelsen for Sydvestjyske Museer følger disse anbefalinger.

Konsulentrapporten om museets ledelses- og samarbejdsrelationer adresserer bl.a. ovenstående forhold.

Det er tilfredsstillende:

- At museet har erkendt behovet for et nyt og samlet arbejdsgrundlag samt en nytænkning af museets organisation.
- At museets bestyrelse har taget skridt til en ændring af museets ledelse og interne samarbejdsstruktur – herunder også en ændring af bestyrelsens egen sammensætning.

Det er ikke tilfredsstillende:

- At det efter tre år endnu ikke er lykkedes at skabe én samlet organisation, der på alle niveauer – og på tværs af museets enheder og medarbejdergrupper – er samlet omkring én fælles mission og vision for museets virke. Opdelingen i Esbjerg/Ribe er fortsat afspejlet i væsentlige dele af museets organisation og virke.

Derfor anbefaler Kulturarvsstyrelsen:

- At museet prioriterer det videre arbejde med udvikling af museets arbejdsgrundlag og organisation, herunder arbejdet med mission, vision og strategisk udvikling af museet, der samler institutionen om fælles identitet og mål og skærper museets profil. Det anbefales, at museet som led i dette arbejde lader relevante elementer fra den tidligere gennemførte visionsproces indgå i overvejelserne.

- At museet i lyset af ny mission og vision skærper sit ansvarsområde og faglige profil med fokus på, hvad der er særegent for museets geografiske område.
- At museet på baggrund heraf reviderer sine vedtægter.
- At museet følger Kulturministeriets anbefalinger om god ledelse, herunder at bestyrelsen også fremover løbende vurderer sin sammensætning, samt hvilke kompetencer den skal råde over for bedst muligt at kunne udføre sine opgaver.

Forskning

Museets har ingen nedskrevet forskningsstrategi, der kan bidrage til at sikre en systematisk prioritering og dækning af emner inden for museets samlede ansvarsområde. Museets forskningsvirksomhed er præget af de to fusionerede institutioners tilhørsforhold til henholdsvis Ribe og Esbjerg.

Arkæologi

Museet har indsendt 61 publikationer inden for det arkæologiske område til forskningsevaluering.

Evalueringen af museets arkæologiske forskning (se bilag 2) konstaterer, at Sydvestjyske Museer hører til blandt de mest forskningstunge og mest publicerende museer blandt landets museer, når det gælder arkæologi og ikke mindst Ribe bys arkæologi, hvor museet har demonstreret en “uhyre målrettet og kompetent indsats.”

Om vikingetidsforskningen hedder det i forskningsevalueringen, at den er “markant og stærk”, og at der blandt publikationerne er “bemærkelsesværdige bidrag af stor videnskabelig tyngde”.

Museets arkæologiske forskning er dækkende for ansvarsområdet og afspejler museets arbejdsplan herfor.

Museet samarbejder med andre museer og vidensinstitutioner nationalt og internationalt om sin arkæologiske forskning.

Nyere tid

Museet har indsendt 10 publikationer inden for nyere tids kulturhistorie til forskningsevaluering.

Af de 10 publikationer er kun halvdelen skrevet af ansatte på museet, mens de øvrige er skrevet af personer, der angiver at tilhøre et lokalt eller et fagligt netværk. Der er desuden næsten udelukkende tale om kortere artikler publiceret i museets egen årbog.

Publikationerne er ikke dækkende for museets ansvarsområde og afspejler kun delvist museets arbejdsplan.

Ifølge forskningsevalueringen (se bilag 1) er museets forskning begrænset og uden forskningsmæssig tyngde inden for nyere tid. Evalueringen fremhæver dog to publikationer på tysk og engelsk, der - trods deres begrænsede forskningsmæssige bidrag - er eksempler på, hvordan museet med fordel kan indgå i udenlandske sammenhænge.

Det er meget tilfredsstillende:

- At museets arkæologiske forskning er på et højt og anerkendt niveau, og at museet samarbejder med relevante parter nationalt og internationalt om sin arkæologiske forskningsvirksomhed.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- At museet ikke har en forskningsstrategi for museets samlede ansvarsområde.

Det er ikke tilfredsstillende:

- At museets forskning inden for nyere tid er begrænset og uden forskningsmæssig tyngde.

Derfor anbefaler Kulturarvsstyrelsen:

- At museet med udgangspunkt i et revideret og fokuseret ansvarsområde udarbejder en forskningsstrategi for museets samlede ansvarsområde.
- At museet opprioriterer ressourcer til forskning inden for den del af sit ansvarsområde, der vedrører nyere tid, så museets forskningsniveau på området kan bringes op på niveau med museets arkæologiske forskning.
- At museet fortsætter den arkæologiske forskningsindsats på samme høje niveau som nu og med et stærkt internationalt sigte og i samarbejde med danske og/eller udenlandske universiteter.

Formidling

Museet råder over i alt syv udstillingssteder.

I udstillingen på Torvegade viser museet den såkaldte Esbjergsudstilling, som omfatter et rekonstrueret bymiljø fra 1900-1950, en rekonstruktion af havnen, to typiske arbejderlejligheder fra 1925 samt en direktørlejlighed med inventar. I samme hus viser museet tillige en udstilling om oldtiden og om rav. Udstillingerne er ca. 10 til 25 år gamle. Ved tidspunktet for kvalitetsvurderingsmødet viste museet to særudstillinger; én over lokale kunstneres værker af affaldsmaterialer og én om ordsprog.

I Esbjerg råder museet også over det gamle vandtårn, som benyttes til særudstillinger og performanceforestillinger i samarbejde med den lokale teaterskole.

Afdelingen Ribes Vikinger formidler vikingetid og middelalder med fokus på Ribe. Afdelingen rummer bl.a. en rekonstruktion af en markedsplads i fuld størrelse, der viser dagligdagen i Ribe i år 800. Udstillingen er fra midten af 1990'erne.

Ribes Vikinger rummer desuden en aktivitetsudstilling, "Kristine og Rolf, to børn fra middelalderen", hvor børn kan prøve middelaldertøj og lege middelalderlege, samt en særudstilling i anledning af Ribe bys jubilæum.

Museet oplyser, at de nyeste arkæologiske fund fra museets udgravninger i Ribe blandt andet er opdateret i museets permanente vikingeutstilling og i særudstillingen "Hvorfor Ribe?" på Museet Ribes Vikinger. Museet har desuden en internetblog, der løbende opdaterer Lindegårdsudgravningen, og fundene formidles også løbende i dagspressen. Den aktuelle arkæologiske aktivitet synes dog ikke at have en fremtrædende plads i museets formidling.

Museet ejer flere bygninger i Ribe, blandt andet Quedens Gaard, der aktuelt ikke anvendes til udstillinger, men til skoletjenesten.

Landbrugsudstillingen på Marbækgård samt Rådhusamlingen blev ikke besøgt på kvalitetsvurderingsbesøget.

I alle udstillinger bliver brugerne fortrinsvis introduceret gennem en variation mellem traditionelle tekst/montre- og interiørfremidling. Der er i begrænset omfang moderne formidlingsteknologier og brugerinddragende faciliteter i udstillingerne.

I museets afdelingsrapport i den nationale brugerundersøgelse (2010) bedømmer brugerne af afdelingen Esbjerg Museum museets udstillinger til 8,1 på en skala fra 1 til 10. Gennemsnittet for landets øvrige museer er 8,5. Brugere vurderer muligheden for at deltage aktivt på museet relativt lavt (6,6), men på niveau med landets øvrige museer.

Vurderingen af udstillingerne på Ribes Vikinger ligger på landsgennemsnittet på 8,5. Ribes Vikinger ligger over landsgennemsnittet på egnethed for børn (8,3), muligheden for at lære noget nyt (8,6) og muligheden for at deltage aktivt (7,4).

Af "Danske museer i tal" fremgår, at museet har 3 formidlingsmedarbejdere med en relevant kompetencegivende uddannelse inden for formidling eller undervisning.

I 2009 viste museet 11 særudstillinger og 157 omvisninger, heraf to med outreach-perspektiv. I 2009 publicerede museet 12 formidlingspublikationer.

I 2009 indgik Sydvestjyske Museer et partnerskab med Esbjerg Kommunes kommunale skoletjeneste om opbygning og udbud af skræddersyede forløb tilpasset folkeskolens læreplaner og trinmål. Disse undervisningsforløb i afdelingen Quedens Gaard blev i 2010 benyttet af 1.119 skoleelever. Museets formidlingstilbud i afdelingerne Museet Ribes Vikinger og Esbjerg Museum blev benyttet af cirka 14.000 skoleelever i 2010. Museet har desuden bidraget til to netbaserede undervisningsportaler.

Sydvestjyske Museers hjemmeside, www.sydvestjyskemuseer.dk, bærer præg af at være stykket sammen af flere hjemmesider. De to store bagvedliggende hjemmesider, www.esbjerg-museum.dk og www.ribesvikinger.dk, fremstår forældede, og museet stiller kun i meget begrænset omfang viden om museets genstande, samlinger og forskning til rådighed for brugerne på hjemmesiderne. Hjemmesiderne er dog logisk opbygget med nem navigation til både åbningstider, meget korte beskrivelser af udstillinger med foto, kontaktoplysninger på museet mv. Der er ingen brugerinddragende faciliteter på hjemmesiden.

Museets i alt tre hjemmesider har tilsammen haft 41.000 unikke besøgende fra 1. januar til 10. august 2011, hvoraf kun knap 13.000 unikke brugere har besøgt den fælles hjemmeside, www.sydvestjyskemuseer.dk.

Sydvestjyske Museer deltager i en række netværk om formidling, fx ODM's formidlernetværk, Vadehavets Formidlerforum, De Historiske Værksteder, Netværk af Museumsundervisere m.fl. Desuden er museet partner i Center for Museumsundervisning i Region Syddanmark (MUSKO) og har et mangeårigt samarbejde med Skoletjenesten ved Esbjerg Kommune Skolevæsen.

Museet har ingen nedskrevet formidlingsstrategi, der kan benyttes til begrundet prioritering af emner til udstilling og anden formidling inden for museets samlede ansvarsområde.

Det er tilfredsstillende:

- At brugerne vurderer afdelingen Ribes Vikingers udstillinger højt.
- At museet har formidlingsmedarbejdere med relevant kompetencegivende uddannelse inden for formidling eller undervisning.
- At museet har udviklet undervisningsmateriale til grundskolen, og at museet i stort omfang benyttes af skoleelever.
- At museet indgår i relevante netværk om udvikling af museets formidlingsvirksomhed.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- At den aktuelle arkæologiske aktivitet ikke synes at have en fremtrædende plads i museets formidling.
- At museets ikke har en velfungerende, fælles hjemmeside som en væsentlig del af museets samlede formidling.
- At museets ikke har tilrettelagt undervisningsforløb for ungdomsuddannelserne.

Det er ikke tilfredsstillende:

- At museet ikke har en formidlingsstrategi for det samlede ansvarsområde
- At museet ikke arbejder med flere formidlingsværktøjer – herunder også digitale formidlingsformer, som afspejler de nutidige muligheder for formidling.
- At museet ejer så mange bygninger, uden at der foreligger en plan for de enkelte bygningers anvendelse og betydning for museets samlede opgavevaretagelse.

Derfor anbefaler Kulturarvsstyrelsen:

- At museet med udgangspunkt i et revideret og fokuseret ansvarsområde udarbejder en formidlingsstrategi for museets samlede ansvarsområde.
- At museet giver formidlingen af de seneste arkæologiske fund en mere fremtrædende plads i udstillingerne.
- At formidlingsstrategien tager afsæt i resultaterne af den nationale brugerundersøgelse og bidrager til en differentieret formidlingsindsats inden for museets samlede ansvarsområde. En indsats i forhold til forskellige typer af brugere, prioritering af undervisningsaktiviteter inden for det samlede ansvarsområde til såvel grundskoler som ungdomsuddannelser, øget brugerinddragelse/outreach aktiviteter, modernisering af museets udstillinger, brug af digitale medier og formidlingsplatforme mv.
- At museet i lys af ny mission, vision og formidlingsstrategi tager stilling til, hvordan museets samlede bygningsmasse bedst understøtter museets videre udvikling, herunder de enkelte bygningers anvendelse og betydning for museets samlede opgavevaretagelse.

Kapitel 8-arbejdet

Museets geografiske ansvarsområde på det arkæologiske område dækker Esbjerg Kommune, Fanø Kommune og Billund Kommune.

Ifølge "Danske museer i tal" har museet været inddraget og ydet bidrag til den seneste kommuneplan. Museet har bidraget til 34 lokalplaner det sidste kalenderår og i samme periode behandlet 2.472 bygge- og anlægssager. Museet har gennemført 9 mindre arkæologiske forundersøgelser, men ingen egenfinansierede undersøgelser, i det sidste kalenderår.

Det er Kulturarvsstyrelsens holdning, at det er vigtigt, at museet prioriterer sin indsats i forhold til udviklingen af kommunernes plan- og udviklingsarbejde med henblik på den bedst mulige anvendelse af museets ressourcer.

Sydvestjyske Museer er et af de 10 tilsynsmuseer, der varetager tilsynet med de fredede fortidsminder for Kulturarvsstyrelsen. Museet dækker kommunerne: Esbjerg, Fanø, Vejen, Vejle, Billund og Varde Kommune. Arbejdet udføres på baggrund af en kontrakt med Kulturarvsstyrelsen fra 2007 til udgangen af 2012.

Kulturarvsstyrelsen er tilfreds med kvaliteten af det arbejde, museet har udført i forbindelse med tilsynet.

Det er tilfredsstillende:

- At museet bidrager til kommunens planarbejde.
- At museet lever op til aftalen med Kulturarvsstyrelsen om at varetage tilsynet med de fredede fortidsminder.

Derfor anbefaler Kulturarvsstyrelsen:

- At museet opretholder det gode samarbejde med de kommuner, hvor museet har kapitel 8 ansvar.
- At museet udvikler sin rolle som væsentlig aktør i det kommunale plan- og udviklingsarbejde med fokus på udviklingsfasen.
- At museet opretholder den høje standard for tilsyn med de fredede fortidsminder.

Indsamling, registrering og bevaring

Indsamling

Museet har retningslinjer for modtagelse/indkomst af genstande, men museet har ikke en nedskrevet indsamlingspolitik, der kan benyttes til prioritering af de genstande, det er relevant at indsamle i forhold til ansvarsområdet.

Ifølge "Danske museer i tal" har museet indsamlet mere end 50.000 genstande i 2009, fortrinsvis bestående af fund fra to store arkæologiske udgravninger i Ribe by. Af de 50.000 genstande er 66 passivt indsamlet. Omfattende materiale fra arkæologiske udgravninger i form af jordprøver og andet organisk materiale mv. opbevares i kælderen under afdelingen Esbjerg Museum.

En gennemgang af museets nyere tids magasin på "Tobakken" i Esbjerg viser en overrepræsentation af en række genstandsgrupper.

Registrering

Museet benytter det fællesmuseale system Regin som dagligt samlingsregistreringssystem på afdelingen Esbjerg Museum, mens man på afdelingen Museet Ribes Vikinger benytter ASRsys, selvom museet har modtaget tilskud fra Kulturarvsstyrelsens pulje til elektronisk registrering til overføring af data fra ASRsys til Regin/Museernes Samlinger.

Museet har i "Danske museer i tal" opgivet antallet af genstande i museets samling til cirka 1 mio. fordelt på 250.000 inventarnumre. Af disse er 99 % ifølge museet fuldt registrerede, og 167.666 inventarnumre er pr. 1. juni 2011 indberettet til Kulturarvsstyrelsens centralregister, Museernes Samlinger.

Kulturarvsstyrelsen har i 2009 godkendt museets handlingsplan for indhentning af indberetningsefterslæb. Planen indebærer, at museet afslutter sit registreringsefterslæb i 2011. Det forudsætter, at museet indberetter det resterende indberetningsefterslæb på godt 80.000 inventarnumre i løbet af andet halvår 2011.

Museet anfører ikke museumsfaglige begrundelser for accession som en del af sin registrering.

Museet fører en løbende opdateret oversigt over, hvordan museets afdelinger i tidens løb har haft varierende praksis for registrering.

Bevaring

Museet har som led i kvalitetsvurderingen indhentet en konserveringsfaglig udtalelse fra Konserveringscenter Vest i Ølgod.

Afdelingerne Ribes Vikinger og Esbjerg Museum er ifølge bevaringsrapporten fra Konserveringscenteret indrettet i forholdsvis nye (eller nyrenoverede) og velholdte bygninger, og samlingerne fremstår i en umiddelbart god og formidlingseget tilstand. Ifølge "Danske museer i tal" er 93 % af museets genstande i formidlingseget tilstand.

I Esbjerg Vandtårn, der bruges til særudstillinger, er der dog afskalninger af puds, hvorfor museums-genstande ikke bør hænges direkte på væggene.

Langt hovedparten af museets arkæologiske samlinger er placeret på det nye lavenergimagasin i Ribe, mens størstedelen af nyere tids genstandene opbevares i en ældre magasinbygning kaldet "Tobakken" i Esbjerg. I kælderen under afdelingen Esbjerg Museum opbevares desuden omfattende arkæologiske samlinger.

Magasinet i Ribe hører til blandt de bedste og mest velorganiserede i Danmark.

Bevaringsrapporten konkluderer, at "Tobakken" ikke er egnet som magasin for museums-genstande. Det skyldes bl.a. for mange vandbærende installationer, vibrationer fra tilstødende spillested, farlige elinstallationer, svingende indeklima, støvproblemer, ingen brandalarm mv.

Såvel genstandene på "Tobakken" som i kælderen under afdelingen i Esbjerg er under overflytning til magasinet i Ribe. Overflytningen sker i en systematisk og grundig, men langsommelig proces. Konserveringscenteret i Ølgod anbefaler, at museet straks sætter sig mål for overflytningen af alle genstande fra "Tobakken".

Konserveringscenterets rapport understøtter Kulturarvsstyrelsens indtryk af, at bevaringsforholde i magasinet "Tobakken" ikke er tilfredsstillende.

Der føres ikke konserveringsfagligt opsyn med samlingen efter faste terminer, og der føres ikke logbog i forbindelse med opsynet.

Det er meget tilfredsstillende:

- At museet har registreret 99 % af sine genstande.
- At næsten alle museets genstande er i formidlingseget tilstand.

- At en stor del af museets genstande befinder sig i det nye lavenergimagasin i Ribe.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- At museet på et enkelt år har en accession på 50.000 genstande. Ved hjemtagning af et stort undersøgelses- og forskningsmateriale bør museet i den efterfølgende accession i højere grad prioritere de genstande, der er betydningsbærende, og som har væsentlig forsknings- og formidlingsmæssig værdi. Herved kan museet begrænse registrerings- og bevaringsarbejdet.
- At museet stadigvæk benytter sig af to forskellige samlingsregistreringssystemer.
- At museet har et stort efterslæb med hensyn til indberetning til Museernes Samlinger. Såfremt museet ikke kan nå at indberette til det centrale register i 2011, skal museet opdatere sin handlingsplan og indsende denne til fornyet godkendelse i Kulturarvsstyrelsen.
- At museet ikke anfører museumsfaglige begrundelser for accession som en del af sin registrering.

Det er ikke tilfredsstillende:

- At museet ikke har en nedskrevet indsamlingspolitik, som med udgangspunkt i museets forskning og formidling, kan lægges til grund for en restriktiv, målrettet og faglig reflekteret indsamlingspraksis.
- At der ikke føres konserveringsfagligt opsyn med samlingen efter faste terminer, og at der ikke føres logbog i forbindelse hermed.
- At "Tobakken" bruges som magasin for museets nyere tids samling, når magasinet er vurderet uegnet til magasinering af museumsgenstande.

Derfor anbefaler Kulturarvsstyrelsen:

- At museet udarbejder en indsamlingspolitik, der knytter sig til museets forsknings- og formidlingsvirksomhed, og som er koordineret med relevante statsanerkendte museer med tilgrænsende ansvarsområder.
- At museet ved fremtidige arkæologiske undersøgelser indarbejder en restriktiv indsamlingspraksis i lighed med den, der kendes fra nyere tids-området.
- At museet anfører museumsfaglige begrundelser for accession som en del af sin registrering.
- At museet med udgangspunkt i Konserveringscenterets rapport udarbejder en samlet, prioriteret bevaringsplan for såvel den præventive som udbedrende bevaringsindsats. Bevaringsplanen skal være prioriteret i forhold til samlingens forsknings- og formidlingsmæssige værdi for ansvarsområdet.
- At museet fremskynder processen med overflytning af genstande fra magasinet på "Tobakken" til magasinet i Ribe.

- At museet med udgangspunkt i en prioriteret bevaringsplan gennemfører en samlingsgennemgang med henblik på eventuel udskillelse inden overflytning af genstande fra “Tobakken” og kælderen under afdelingen Esbjerg Museum til magasinet i Ribe. Samlingsgennemgangen skal have sigte på at afdække samlingens sammensætning og bevaringstilstand med henblik på at bevare den del af samlingen, som har forsknings- og formidlingsmæssig værdi i forhold til museets ansvarsområde. Der kan søges om midler til en samlingsgennemgang i Kulturarvsstyrelsen.

KVALITETSVURDERINGSFORLØBET PÅ SYDVESTJYSKE MUSEER

Kvalitetsvurderingsbesøget på Sydvestjyske Museer fandt sted den 10.-11. januar 2011.

På besøgets første dag besigtigedes følgende lokaliteter:

Ribe:

Magasinet i Ribe

Museet Ribes Vikinger

Museets bygninger i midtbyen

Esbjerg:

Magasinet i Teglværksgade

Vandtårnet

Esbjerg Museum

På besøgets anden dag afholdtes kvalitetsvurderingsmødet på afdelingen Esbjerg Museum med deltagelse fra museets bestyrelse, Esbjerg Kommune og Kulturarvsstyrelsen.

Tilstede var:

Fra Sydvestjyske Museer:

Leder af Sydvestjyske Museer Ulla Mejdahl

Souschef Anne Sofie Lundtofte

Inspektør Mette Slyngborg

Inspektør Mikkel Kirkedahl Lysholm

Inspektør Steen Frydenlund Jensen

Inspektør Kamma Marie Poulsen-Hansen

Bestyrelsesformand Birthe Rasmussen

Fra Esbjerg Kommune:

Direktør for børne- og kulturforvaltningen Jørn Henriksen

Formand for Kultur og fritidsudvalget Knud Jager Andersen

Fra Kulturarvsstyrelsen:

Kontorchef Ole Winther

Sektionsleder Kathrine Lehmann

Fuldmægtig Thyge Moos

Konsulent Eske Wohlfahrt

BILAG 1: FORSKNINGSEVALUERING, NYERE TID

Forskningsevaluering af Sydvestjyske Museer, publikationer indleveret under Nyere tid

Til bedømmelse er indleveret flg.:

- 1) *Dall, Uwe (2007): "Stat Wanderings Mand og Læs" – slægterne i et ripensisk hus og deres gravminder 1591-2003. By, marsk og geest 19, 2007, s. 63-79. ISBN: 978-87-89827-11-7*
- 2) *Kallestrup, Louise Nyholm (2009): "Svoren til Ild og Brand for hendes Trolddomsgerninger". By, marsk og geest 21, 2009, s. 64-72. ISBN 978-87-89620-6.*
- 3) *Kjeldsen, Børge (2009): Vestjyske Bindebreve. By, marsk og geest 21, 2009, s. 74-82. ISBN 978-87-89620-6.*
- 4) *Nielsen, Jens N (2008): Ruder i Ribe i renæssancen. By, marsk og geest 21, 2009, s. 49-63. ISBN 978-87-89620-6.*
- 5) *Post, Camilla (2010): På gengroede stier – en slægtshistorie fra Vester Vedsted/Hvidding. Fra Ribe Amt 2010, s. 35-50. ISBN: 87-87490-53-6.*
- 6) *Slyngborg, Mette & Ingrid Stourmann (2007): (& Ingrid Stourmann) Kulturgeschichte in der Planung – eine Dänische Methode. Kulturlandschaft administrativ – digital – touristisch, Initiativen zum Umweltschutz 67. ISBN: 978-3-503-0974-4*
- 7) *Slyngborg, Mette (2009): Hjem IS – en kulturhistorisk undersøgelse. By, marsk og geest, 21, 2009, s. 83-99. ISBN 978-87-89620-6.*
- 8) *Slyngborg, Mette (2009): The Cultural Heritage of Industrial Society – the Selection of preservation worthy industrial Sites in Ribe County based on the Danish CHIP-method. Conference publication: I Industrial Heritage, Ecology & Economy, Freiberg, Tyskland.*
- 9) *Slyngborg, Mette (2010): Esbjerg Kommunes Byfond. By, marsk og geest, 22, 2010. In press.*
- 10) *Søndergaard, Steffen M. (2008): "Nyt i gammelt" i Ribe. Eksempler på uudnyttede muligheder – og forspildte. By, marsk og geest, 20, 2008 s.38-49. ISBN 978-87-89827-13-1*

Materialet fordeler sig på flere temaer eller typer af emner og behandles nedenfor gruppevis. Af de i alt 10 publikationer er kun halvdelen skrevet af ansatte på museerne, mens de øvrige er skrevet af personer, der angives at tilhøre et lokalt eller fagligt netværk. Først bedømmes to artikler på tysk og engelsk om den danske KIP-metode (6 og 8), hhv. 11 og 6 s., dernæst en slægtshistorisk artikel (5) på små 15 s., publiceret i "Fra Ribe amt" og endelig behandles kort de resterende (1), (2), (3), (4), (7), (9) og (10) på hhv. 17, 10, 9, 15, 16, 8 og 11 sider, som alle er publiceret i Sydvestjyske Museers egen årbog, *By, mark og geest*.

De to artikler om KIP-metoden er udarbejdet af museets inspektør, Mette Slyngborg, og viser vilje til at deltage i udenlandske sammenhænge og til at præsentere en dansk tilgang til kulturlandskabet i relevante udenlandske fagmiljøer. Den tysksprogede artikel (6) præsenterer problemstillingen som hvordan, man identificerer de vigtigste kulturhistoriske elementer i landskabet, og hvordan disse undersøges, udpeges og udvælges med henblik på fremtidig bevaring og forvaltning. Artiklen reflekterer dog ikke over dette, men parafraserer i væsentlig grad den publicerede KIP-vejledning. Der er udarbejdet figurer til artiklen, som i nogen grad rummer konkret eksemplificering med vestjyske kystmiljøer. Artiklen har kun én litteraturhenvisning, den trykte KIP-vejledning, er ikke annoteret og rummer ingen overvejelser om metodens fordele og ulemper, eksempler på implementering i andre danske sammenhænge eller i det hele taget praktiske erfaringer fra arbejdet med metoden. Artiklen må betragtes som en grundig og lodig formidling af KIP-metoden. Den engelsksprogede artikel (8) kan formentlig ikke påkaldes vurdering som en forskningspublikation, fordi det er uklart, om teksten, som er et paper holdt på TICCIH-konferencen i Freiburg i 2009, er publiceret. Der er tale om et forholdsvis kortfattet conferenceoplæg, der har samme problemstilling som den overfor omtalte tysksprogede artikel. Artiklens indhold er dog ikke en refleksion over denne problemstilling, men en kortfattet præsentation af den danske KIP-metode baseret på den publicerede vejledning. Der er delvis ordoverensstemmelse med den længere tyske artikel fra 2007. Artiklen har – muligvis fordi der er tale om et upubliceret paper – kun én litteraturhenvisning og er ikke annoteret. Der gives ikke eksempler eller reflekteres over metoden. Artiklen er refererende i sin karakter og kan bedst ses som lodig formidling.

(5) Artiklen af Camilla Post, som er ansat (museumsinspektør?) tager udgangspunkt i en forlovelsesring fundet på en lokal mark. Der oprulles en stedlig slægtshistorie ved hjælp af kilder, officielle såvel som mere private erindringer. Artiklen har ikke et bestemt fokus, men berører helt kort forskellige kulturhistoriske temaer, som kilderne giver mulighed for indsigt i, såsom sociale relationer, valgmenighedernes betydning, landbrugets vilkår, dansksindethed og gårdanlæg. Formidlingsmæssigt er det et godt greb at tage en museums-genstand som afsæt og inddrage primære kilder og referencer til relevant forskningslitteratur, men artiklen har et udpræget lokalt perspektiv, hvilket nok skyldes årbogsgenren, men hvor et lokalt kildebelæg nærmest bliver et mål i sig selv. Der fremsættes en del hypotetiske forklaringer på forskellige forhold, men forskningslitteraturen bruges ikke systematisk, ligesom ingen af de emner der tages op, behandles mere dybtgående. Artiklen er først og fremmest en udmærket formidling af (elementer) af en lokal slægts historie.

(7) Er en undersøgelse af Hjem IS foretaget af museumsinspektør Slyngborg, med bevilling fra Kulturarvsstyrelsen. I artiklen redegøres indledningsvis for formålet med den undersøgelse, der ligger til grund for artiklen, det tilgrundliggende kildemateriale og i nogen grad for den metodiske tilgang. Artiklen, der er kildebaseret og annoteret, gennemgår Hjem IS' historie og inddrager interview med medarbejderne i teksten. Der er tale om en lodig, lokalhistorisk undersøgelse af industri- og virksomhedshistorisk karakter med blik for virksomhedens immaterielle aspekter.

(9) er udarbejdet af samme forfatter med Esbjerg Kommunes Byfond som emne. Artiklen har som mål at beskrive arbejdet i Esbjerg Kommune Byfond. I artiklen præsenteres fondens formelle rammer og funktion, og der gives et antal eksempler på den kulturhistoriske og arkitektoniske variation, som fonden skal spænde over i sine tildelinger. Der er stedvis tilløb til refleksioner over tildelingskriterier, men artiklen er overvejende refererende i sit indhold og er reelt uden noteapparat og litteraturhenvisninger.

Endelig er der fem artikler skrevet af personer, som ikke er eller har været ansat på museet og derfor i princippet ikke kan indleveres til bedømmelse som forskning udført i museets regi:

(1) Uwe Dall, tidligere seminarielektor og mag.art. har skrevet om en ripensisk slægt, bosiddende i en købmandsgård i Ribe ud fra slægtens gravminder og enkelte andre kilder. Referenceværket er "Danmarks Kirker" og der fremlægges billeder af gravminder og indskrifter. Sidst i artiklen inddrages internationale værker om dødens betydning (fx Aries), men de bruges kun som dokumentation uden kritisk stillingtagen. Den lokale historie formidles således kun som fortælling, ikke som noget der bidrager til en forskning på området.

(2) Artiklen om retssager mod hekse i Ribe, bygger formentlig på forfatteren, Louise Nyholm Kallestrups, ph.d.-afhandling. Den er vel-skrevet og balancerer fint mellem de lokale forhold – de berygtede hekseafbrændinger i Ribe – og den danske og internationale forskning i hekseri. Den er opbygget omkring den tese, at der er stor forskel på håndteringen af anklager om hekseri før og efter reformationen. Der er tale om en sober og tydeligt forskningsbaseret formidling af et emne, med et godt blik for den særlige lokalhistoriske kolorit.

(3) Børge Kjeldsen fra Roskilde (?) har skrevet om traditionen med at sende bindebrev. Der fremlægges nogle fine eksemplarer fra syd-vestjyske museers samlinger og den tradition de indgår i fortælles kortfattet og redeligt ud fra det, der allerede er skrevet af de tidlige folkelivs- og folkemindeforskere.

(4) Denne artikel af cand. Mag. Jens N. Nielsen er baseret på en teknisk og komparativ undersøgelse af glasaffald fra to forskellige glasværker i henholdsvis Ribe og Nordjylland. Den er særdeles grundig i analysen af glastykkelser, farver og mønstre og konkluderer at alle glasmagere brugte mønsterforlæg og derfor forekommer de samme mønstre mange steder. Den vidner om stort kendskab til glas som materiale og som håndværk samt om et godt kendskab til det der i øvrigt er skrevet om emne på dansk.

(10) er udarbejdet af en af landets kyndigste restaureringsarkitekter, Steffen M. Søndergaard, og er en eksempelbasert fremstilling af problemer og arkitektoniske udfordringer forbundet med at tilføje ny bebyggelse i et ældre, historisk bymiljø som Ribe by. Artiklen rummer ikke noteapparat eller litteraturliste, men der tale om en kompetent, velargumenteret artikel, hvis kildegrundlag udgøres af de udvalgte eksempler, der både er lokale og nationale, og som vises i artiklens billedside.

Konklusion og anbefaling

En samlet vurdering af forskning udført på Sydvestjyske Museer i årene 2007-2010 på nyere tids område munder ud i, at der – museets ressourcer og bemanning ufortalt – er tale om en beskedent forskningsindsats. En betydelig del af det indleverede materiale er ikke udarbejdet af museets medarbejdere. Der er desuden næsten udelukkende tale om kortere artikler publiceret i egen årbog. Museumsinspektør Mette Slyngborgs to artikler, publiceret på hhv. tysk og engelsk, udgør en undtagelse, og er - trods deres begrænsede forskningsmæssige bidrag - et eksempel på, at museerne med fordel kan indgå i udenlandske sammenhænge og faglige fora. En kort anbefaling munder ud i, at museet i højere grad bør planlægge og strukturere egen forskning og på udvalgte områder fokusere på en egentlig forskningsindsats, eventuelt i samarbejde med andre relevante institutioner, samt at museet bevidst søger at publicere resultater til bredere faglige miljøer og på et større ambitionsniveau. Større undersøgelser eller emner, som museet behandler, bør periodevis kunne udmøntes i egentlige monografier og mere vægtige publikationer.

København og Odense den 7. januar 2010

Lene Otto
Lektor, ph.d.
Institut for Etnologi
Københavns Universitet

Henrik Harnow
Museumsinspektør, ph.d.
Historie
Odense Bys Museer

BILAG 2: FORSKNINGSEVALUERING, ARKÆOLOGI

Forskningsevaluering af Sydvestjyske Museer, publikationer indleveret under arkæologi

Nedenstående liste er skrevet af bedømmerne. De indleverede arbejder er ikke søgt alfabetiseret. Sydvestjyske Museer kunne med fordel have indleveret en fortegnelse over de publikationer, som blev fremsendt til bedømmelse. Dette ville have lettet bedømmerens arbejde betydeligt. Når det gælder tidsskriftet *By, marsk og geest* er flere eksemplarer af tidsskriftet fremsendt uden angivelse af, hvilke artikler der ønskes bedømt. I disse tilfælde er bedømmerne gået ud fra, at det er tidsskriftet som helhed, der ønskes bedømt.

Til bedømmelse er indleveret flg.:

- 11) *By, marsk og geest* 19, flere artikler, flere forfattere.
- 12) *By, marsk og geest* 20, flere artikler, flere forfattere.
- 13) *By, marsk og geest* 21, flere artikler, flere forfattere.
- 14) Feveile, Claus: *Vikingerne i Ribe. Handel, magt og tro*. Ribe 2010.
- 15) Sterum, Niels: *Tørvfundamenter i Løgum Kloster – en dokumentation* (uden angivelse af publikation)
- 16) Feveile, Claus: *Ribe – emporia and town in VIIIth-IXth century* (uden angivelse af publikation)
- 17) Stoumann, Ingrid: *Vikingetidens grave ved Esbjerg*. *Arkæologi i Slesvig* 10. 2003.
- 18) Siemen, Palle: *Museerne, forskningen og fremtiden*. *Arkæologisk Forum* 17. 2007.
- 19) Kolstrup, Kolstrup: *Vegetational and environmental history during the Holocene in the Esbjerg area, west Jutland, Denmark*. *Veget Hist Archaeobot*. 2009.
- 20) Feveile, Claus: *Series X and Coin Circulation in Ribe*. *Studies in Early Medieval Coinage*, vol. 1.
- 21) Feveile, Claus: *Ribe*. In: *The Viking World*. 2008.
- 22) Feveile, Claus: *Recension af Christian Radtke: Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu* 36. *Fornvännen* 2009.
- 23) Feveile, Claus: *The Fortifications of Viking Age Ribe*. In: *Ringwälle und verwandte Strukturen des ersten Jahrtausends n. Chr. an Nord- und Ostsee*.
- 24) Feveile, Claus: *Ribe: continuity and discontinuity from the eighth to the twelfth century?*. In: *The Viking Age: Ireland and the West*.
- 25) Feveile, Claus: *Bidrag til "Landskabet og byrummet"*. In: *Ribe Bys Historie* 1.
- 26) Søvsø, Morten: *Bidrag til "Landskabet og byrummet"*. In: *Ribe Bys Historie* 1.
- 27) Feveile, Claus: *Mayen Lava Quernstones from the Ribe Excavations 1970-76*. *Ribe Excavations* vol. 6 (udkommet 2011).
- 28) Sode, Torben, Claus Feveile and Ulrich Schnell: *An investigation on segmented, metal-foiled glass beads and blown, mirrored glass beads from Ribe, Denmark*. Udgivet bidrag til festskrift til uanavngiven person (!).
- 29) Feveile, Claus: *Ribe. Emporium and Town in the 8th and 9th centuries*. In: *Dorestad in an international Framework*.
- 30) Feveile, Claus: *Geestkanten sydvest for Ribe – på sporet af et rigdomscenter i første årtusinde e. Kr.* Udgivet beretning fra konferencen: *Non-agrarian settlements and integrated survey and excavation strategy*.
- 31) Imer, Lisbeth og Claus Feveile: *En runeamulet fra Gl. Hviding*. Udgivet i tidsskriftet *By, marsk og geest*.
- 32) Kieffer-Olsen, Jakob: *Ribe – de første par hundrede år*. In: *De første 200 årene – nyt blik på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Bergen 2008.
- 33) Søvsø, Morten: *Et møntstempel fra Ribe*. *NNUM*, 3, 2007.
- 34) Poulsen-Hansen, Kamma Marie: *Loft – bebyggelse fra 1100-tallet til i dag*. *Fra Ribe Amt* 2010.
- 35) Poulsen-Hansen, Kamma Marie: *Førrømsk Jernalder i Bramming Sydby*. *Lokalårbogen* 2009.
- 36) Søvsø, Mette Højmark: *Tro, håb og kærlig – de middelalderlige ringspænders symbolik*. Utrykt manuskript.
- 37) Søvsø, Mette Højmark: *Middelalderlige ringspænder. Typologi, datering og brug*. *KUML* 2009.
- 38) Feveile, Claus og Mette Højmark Søvsø: *Nørlundvej – en gravplads fra vikingetiden*. *Arkæologi i Slesvig* 12.
- 39) Jensen, Steen Frydenlund: *Gærdet – Diskontinuerlig bebyggelse fra bronze- og jernalder*. *Arkæologi i Slesvig* 11.
- 40) Jensen, Steen Frydenlund: *Tilsynet med fortidsminderne*. *Lokalhistorie fra Sydøstjylland* 2009.
- 41) Siemen, Palle: *Settlements from the 3rd millennium BC in Southwest Jutland*. *Offa Bücher* 84.
- 42) Siemen, Palle: *Under Krogsgårds avlsbygninger*. *Arkæologisk Kalejdoskop*. *Esbjerg Museum*. *AKEM* 9.
- 43) Søvsø, Morten: *High Medieval magnate farms in Jutland – primarily illuminated with examples from the vicinity of Ribe*. Udgivet manuskript.
- 44) Feveile, Claus & Morten Søvsø: *The fortifications of Ribe from the 9th century to around the year 1500 A.D.* Udgivet manuskript.
- 45) Søvsø, Claus: *Ribe bispens gård i Lustrup – en stormandsgård fra Valdemarstiden*. *Journal of Danish Archaeology* vol. 15.
- 46) Søvsø, Morten: *Stolpebyggede gårde fra renessancen udgravet i Kærbo og Enderup ved Ribe*. *Arkæologi i Slesvig* 12. 2008.
- 47) Søvsø, Morten: *Et kvartér fra 11- og 1200-årene under Ribes Dagmarsgade*. *Arkæologi i Slesvig* 11. 2006.
- 48) Søvsø, Morten: *Et udsnit af en landsby fra omkring år 500 e. Kr.* udgravet i St. Darum ved Ribe (uden angivelse af publikation).
- 49) Søvsø, Mette Højmark: *Flere fund fra magasinet* (uden angivelse af publikation) – (*By, marsk og geest*).
- 50) Madsen, Helene Agerskov og Morten Søvsø: *Liv og død i Ribe omkring år 1700 – de gravlagte i processionsgangen syd for Ribe Domkirke* (uden angivelse af publikation).
- 51) Petersen, Christopher Grønfeldt: *Spansk transportkeramik fra Ribes middelalder og renaissance* (Uden angivelse af publikation) – (*By, marsk og geest*).

- 52) Siemen, Palle 2009. *Sen yngre stenalder i Sydvestjylland*. Arkæologiske Rapporter fra Esbjerg Museum 4.1. Sydvestjyske Museer (To bind: *Katalog – Tekst* på 917 sider, *Katalog – Tavler* på 7 sider tekst og 392 tavler).
- 53) Feveile, Claus (uden år). Geestkanten sydvest for Ribe – på sporet af et rigdomscenter i første årtusinde e.Kr. (da. manuskript, oversættes til engelsk og udkommer i peer reviewed betretning fra symposiet 'Non-agrarian settlements and integrated survey and excavation strategy' i Randers, 28.-29. sept. 2009).
- 54) Jensen, Steen Frydenlund 2006. Gærdet – Diskontinuerlig bebyggelse fra bronze- og jernalder. *Arkæologi i Slesvig* 11 (Symposium Jarplund 21.4.-22.4. 2006), s. 19-26.
- 55) Jensen, Steen Frydenlund 2009. Førromerske huse i Sydvestjylland – konstruktion, lighed og variation. *LAG* 9, s. 8-44. Forlaget Kulturlaget, Moesgård.
- 56) Kolstrup, Else 2009: Vegetational and environmental history during the Holocene in the Esbjerg area, west Jutland, Denmark. *Vegetation History and Archaeobotany* Vol. 18, 5, p. 351-369.
- 57) Poulsen-Hansen, Kamma Marie 2009. Førromersk jernalder i Bramminge Sydby. *Lokalårbogen* s. 89-94. Lokalthistorisk Forening for Bramminge-Eggen.
- 58) Siemen, Palle 2008. Settlements from the 3rd millennium BC in Southwest Jutland. I: W. Dörfer & J. Müller (Hrsg.): *Umwelt – Wirtschaft – Siedlungen im dritten vorchristlichen Jahrtausend Mitteleuropas und Skandinaviens. Internationale Tagung Kiel 4.-6. November 2005*, p. 67-82. Offa-Bücher Bd. 84, Neumünster, Wachholtz Verlag.
- 59) Søvsø, Morten (uden år). Et udsnit af en landsby fra omkring år 500 e.Kr. udgravet i St. Darum ved Ribe. (ikke angivet hvor publiceret).
- 60) Ingrid Stoumann: Ryttergraven fra Grimstrup og andre vikingetidigrave ved Esbjerg. Arkæologiske Rapporter fra Esbjerg Museum 5. 2009.
- 61) Feveile, Claus: Skatten blev gravet op af sin ejermand. NNUM nr. 1, 2009.

Bedømmelse

Stenalder

Claus Feveiles og Kim Aaris-Sørensen's artikel om uroksekraniet fra Tved Å/Hølllet Bæk er skrevet på baggrund af en nylig foretaget C-14 datering, der daterer uroksekraniet til bondestenalderen omkr. 3200 f.Kr. Derved bekræftes en ældre pollenanalytisk datering. Egentlig er der altså ikke tale om nye resultater, men om opdateret viden om et af Den Antikvariske Samlings gamle fossiler, præsenteret på en form, der er både populær og videnskabelig.

Steen Frydenlund Jensens artikel om fladmarksgrave fra enkeltgravkulturen præsenterer nogle nye fund som eksempler på en sjælden gravform. Dokumentationen, fremlæggelsen og diskussionen er fyldestgørende på trods af den kortfattede form, der både er populær og videnskabelig (mærkeligt, at 'enkelgravstidsgrave' ikke bare kunne hedde 'enkelgrave').

Palle Siemen kvitterer i sin artikel 'En overraskende gave' for modtagelsen af genstande fundet i en enkeltgrav ved Brokær, og han gør det ved at sætte tingene ind i en sammenhæng, der er for hans vedkommende er fuldstændig opdateret og med baggrund i hans lige afsluttede værk, monografien om enkeltgravkulturen i Sydvestjylland (se nedenfor), og i en form, der både er populær og videnskabelig.

Palle Siemen's artikel 'Settlements from the 3rd millennium' er en bebyggelsesarkæologisk oversigt, der handler om fund af bopladser fra 3. årtusind f.Kr. Det sker på baggrund af en status for landet som helhed og for Sydvestjylland i særdeleshed, hvor forfatteren selv ved sine udgravninger har

oparbejdet materiale fra så godt som ingenting til, at Sydvestjylland nu tegner sig som et af de få områder i landet, der tæller mange fund af bopladser og huse fra enkeltgravstid og senneolitikum.

Palle Siemens store kildepublikation om sen yngre stenalder i Sydvestjylland gør et meget stort fundmateriale tilgængeligt. Hensigten har fra starten været at udgive et katalog over fund fra enkeltgravskulturen i Sydvestjylland, som er lig med det gamle Ribe Amt, der er det område i Danmark, som er rigest på fund fra denne kultur. En prisværdig målsætning ikke kun i forhold til dansk arkæologi men også i forhold til det internationale publikum, idet den jyske enkeltgravskultur er et klassisk arkæologisk kompleks, senest genstand for to disputatser af h.h.v. Eva Hübner (2005) og Klaus Ebbesen (2006). Palle Siemens katalog indeholder imidlertid ikke kun fund fra enkeltgravstid men også fund fra dolktid, endda nogle fund fra ældre bronzealder. Et sådant værk skal udgives med internationalt sigte, men det foreligger altså som en rent dansk publikation, hvilket begrænser dets brug. Indledningen på 36 sider omfatter en behandling af indsamlings- og forskningshistorien, om gravhøjene, fladmarksgrave, depoter og løsfund, alt sammen interessant og væsentligt for forskningen. Men der er ikke foretaget en ny, videnskabelig behandling af det fremlagte stof. I katalogdelen er alt taget med. Amatørernes skitser af gravhøje er ikke omtegnet, så dokumentationen fremtræder så autentisk som muligt. Mange genstande er dog nyteget eller fotograferet til tavlebindet, hvor ikke mindre end 20 tegneres arbejder er anvendt. Det er herlig uensartet, men det er i denne sammenhæng ikke af betydning. På trods af den langvarige tilblivelsestid er dette arbejde kendetegnet ved en målrettet og systematisk indsats for at gøre et betydningsfuldt arkæologisk kildemateriale tilgængeligt for forskningen.

Palle Siemens værk giver et billede af, hvor langt det er muligt at nå med den tid og de ressourcer, der er tilgængelige inden for museumssystemet, d.v.s. med tilskud fra Statens Museumsnævn til frikøb i perioder, og tilskud fra Ribe Amts Museumsråd og Kulturarvsstyrelsen. De bevilgende myndigheder har givet forfatteren frit løb til at forme sit værk. Det kortfattede forord giver ikke nogen nærmere beskrivelse af den langstrakte arbejdsproces fra 1980'erne frem til nu og om beslutningerne vedr. bogens udformning, hvilket ellers kunne have været interessant.

Jernalder

Steen Frydenlund Jensens kortfattede artikel i 'Arkæologi i Slesvig' handler om hans udgravning 2006 af en lokalitet, 'Gærdet', med hustomter fra bronzealder, førromersk jernalder og ældre germansk jernalder. Med denne undersøgelse som udgangspunkt valgte forfatteren at tage bebyggelsen fra førromersk jernalder op som emne for sit speciale under sit studium ved AU. Specialet er fyldigt refereret i artiklen:

Steen Frydenlund Jensen: 'Førromerske huse i Sydvestjylland' i Århus-studenternes tidsskrift 'LAG' nr. 9, 2009. Det skal noteres som en positiv ting, at en af studenterne, der har arbejdet på museets udgravninger, har valgt at behandle en lokal fundgruppe samlet i et speciale, her inden for både Esbjerg og Varde Museums arbejdsområder, og at han har fået stillet materialet til rådighed af de to museer. Artiklen afdækker en række træk ved husene fra førromersk jernalder, gør væsentlige iagttagelser og diskuterer både husenes konstruktion og brug.

Kamma Marie Poulsen-Hansens artikel i 'Lokalårbogen' om førromersk jernalder i Bramminge er tung og virker nærmest som en kopieret bygherrerapport. Den perspektiverer ikke emnet særlig godt og kan ikke kaldes god formidling.

Morten Søvsø har fremlagt resultaterne af en udgravning i St. Darum af dele af en landsby fra germansk jernalder omkr. 500 e.Kr. Hvis nogen stadig fastholder, at arkæologiske afhandlinger skal kunne læses og forstås af læg som lærd, så lever denne artikel meget godt op til kriteriet. Den byg-

ger på godt ledet og tolket udgravning og er en klar og kompetent redegørelse, der tilføjer nye aspekter til vor viden om bebyggelsen i den pågældende periode. Sydvestjyske Museer foretager mange udgravninger af bebyggelsesspor fra jernalderen, og det vil altid være et spørgsmål, hvilke af dem der skal publiceres for sig, og hvilke der kan afvente, at der på et tidspunkt bliver skrevet en oversigt. Publiceringen af denne plads er et meget godt valg.

Claus Feveile gør i sin artikel 'Geestkanten sydvest for Ribe' status over resultaterne af metaldetektorafsøgninger i dette område. Der ses på fundene fra syv lokaliteter, og spørgsmål som fundenes repræsentativitet og bevaringsgrad tages op. Med en række kildekritiske forbehold udpeges bebyggelsen i yngre jernalder i Vester Vedsted og Hviding samlet som et 'center' på grund af de rige metalfund og de fremmede forbindelser, de afspejler. Området udgør den bebyggelses- og befolkningsmæssige baggrund for, at Ribe anlægges som handelsplads tidligt i 8. årh.e.Kr. Det er væsentligt at gøre status over det stadigt voksende detektorfundne materiale som i denne afhandling, der også berører en række metodiske og tolkningsmæssige problemer.

Vegetationshistorie

Else Kolstrups artikel om vegetations- og naturudvikling i Esbjergområdet er indsendt til bedømmelse, fordi det er blevet til på foranledning af Esbjerg Museum, som fik bevilling fra Forskningsrådet til at gennemføre undersøgelsen. Selve arbejdet er ikke blevet fagkyndigt vurderet i denne sammenhæng, men der må i herværende bedømmelse lægges vægt på, at der på Palle Siemens initiativ og under hans medvirken blev foretaget en række pollenanalyser, der perspektiverer bebyggelsesudviklingen i Esbjergområdet i forhistorisk (og historisk) tid, sådan som den kendes fra talrige udgravninger udført af museet.

Vikingetid og middelalder

Ingrid Stoumanns monografi fra 2009 om ryttergraven fra Grimstrup, som blev udgravet i 1984, udgør på mange måder en forbilledlig undersøgelse og publikation. Objektet var vanskeligt at udgrave. Det blev hjemtaget i præparat og herefter udgravet og analyseret. Grundige analyser støttet af talrige illustrationer i form af kort, oldsagstegninger, oldsagsfotos, røntgenbilleder etc. udgør kernen i værket. Bogen rummer tillige en gennemgang af alle vikingetidsgrave, der er fundet på Esbjergegnen siden begyndelsen af det 19. århundrede. Der er udarbejdet et fyldigt engelsk summary, men skulle man give udtryk for et ønske, kunne det være at hele bogen var udgivet på engelsk. Det høje videnskabelige niveau og det omfattende katalog over grave og oldsager retter sig mod en trods alt begrænset skare af specialister, hvoraf ikke alle er danskkyndige.

En tidligere udgivet oversigt fra 2003 over vikingetidens grave på Esbjergegnen (Vikingetidsgrave ved Esbjerg) kan betragtes som et forarbejde, en nyttig oversigt til brug i tiden frem til udgivelsen af monografien i 2009.

Claus Feveile og Mette Højmark Søvsø gør i artiklen "Nørlundvej – en gravplads fra vikingetiden" grundigt rede for en vellykket undersøgelse af en hel gravplads med i alt 15 jordfæstegrave. Med dette arbejde udvides beskrivelsen af det rige gravmateriale fra vikingetiden i Sydvestjylland.

Claus Feveile har udgivet "Vikingernes Ribe" som en let læst populærvidenskabelig bog, vel illustreret, til gavn for den interesserede læge læser. Der er tale om vel tilrettelagt formidling i en god "indpakning". Der er tale om solid skriftlig formidling, men bogen har den kvalitet tillige, at man kan nøjes med at nyde de mange gode illustrationer og alligevel blive godt informeret.

Museet har med sine bidrag til Ribe Bys Historie, som blev udgivet i 2010, ydet en fin forsknings- og formidlingsmæssig præstation. Der er tale om en byhistorie, som i sin form og sit sprog gør sig rigtigt fint. Udgivelsen var foranlediget af et byjubelæum, men dette er kun den ydre anledning. Der har længe været behov for en ny byhistorie, og dette behov er nu opfyldt med det foreliggende værk.

Væsentlige vikingetidige og middelalderlige genstandsgrupper findes behandlet i det indsendte materiale, især med afsæt i det arkæologiske materiale fra udgravningerne i Ribe. Det gælder blandt andet kværnsten, glasperler, middelalderlige ringspænder og spansk transportkeramik. Hertil kommer væsentlige arbejder om runer, kværnsten - samt mønter. Når det gælder det mønterne, så er det et særkende for Sydvestjyske Museer, at der blandt medarbejderne findes numismatisk ekspertise (Claus Feveile og Mor-

ten Søvsø). Nogle af arbejderne udspringer af universitetsspecialer (Mette Højmark Søvsø og Christopher Grønfeldt Petersen), hvor det omfattende kvalitetsprægede arkæologiske materiale fra byen (sammen med materiale fra andre museers samlinger) er blevet gjort til genstand for detaljerede studier.

Behandlingen af Ribe by bygger på fem årtiers arkæologiske udforskning af byens vikingetid og middelalder. De fremlagte publikationer er således led i en længere forskningstradition. Der er tale om så mange publikationer, at det ikke lader sig gøre at omtale dem hver for sig. I stedet vil byarkæologien blive vurderet samlet. Publikationerne om Ribe kan deles op i populære oversigter som den tidligere omtalte bog om "Vikingernes Ribe" (4), bidrag til værket Ribe Bys Historie (15, 16), bidrag til udenlandske konferenceberetninger og samleværker, hvortil kommer specialstudier af genstandsgrupper og bearbejdelser af enkeltundersøgelser i Ribe.

Antallet af bidrag til udenlandske publikationer er bemærkelsesværdigt. Dette er vidnesbyrd om et omfattende nordeuropæisk netværk. Samtidig står det klart, at der resultaterne fra udgravningerne i Ribe er af en kvalitet, så der er efterspørgsel efter dem blandt europæiske kolleger. Det er bemærkelsesværdigt, at langt hovedparten af publikationerne vedrørende vikingetid og middelalder er skrevet af museets egne medarbejdere (Claus Feveile, Lene Lund Feveile, Mette Højmark Søvsø, Morten Søvsø & Ingrid Stoumann). Det gælder i det hele taget, at museets medarbejdere står for langt hovedparten af den fremlagte forskningsindsats. Museet har en lang og fornem tradition for arkæologiske undersøgelser i Ribe by. Denne tradition har bragt Sydvestjyske Museer i toppen blandt danske museer, når det gælder byarkæologi. Det er bemærkelsesværdigt, at denne fokus på byarkæologien resulterer i væsentlige arbejder, såvel når det gælder detailstudier, som når syntesen skal skrives.

Når det gælder landbebyggelsen fra middelalderen, som endnu ikke er tilstrækkeligt velundersøgt i Danmark, står Sydvestjyske Museer også ganske fint. Museet har bidraget med betydningsfulde undersøgelser, og disse er også publiceret, hvilket er glædeligt at kunne konstatere. Det gælder således undersøgelserne af stormandsgårde på Ribe-egnen, herunder Ribebispens gård i Lustrup. Museets stærke fokus på middelalderarkæologi giver sig positivt udslag også på dette felt. Det er i det hele taget gavnligt, at museets arkæologer til stadighed har fokus på forholdet mellem land og by i vikingetid og middelalder.

Konklusion og anbefaling

Sydvestjyske Museer er en institution, som har fokus på udforskning og publicering af det arkæologiske materiale. For nogle perioder er det lykkedes bedre end for andre.

Der er blevet gravet meget i Danmark i de senere år. Publiceringen af de mange resultater er med rette blevet efterspurgt, uden at alle de gravende museer har været i stand til at fremlægge publikationerne. Dette kan have mange årsager. Det handler blandt meget andet om at have en publiceringsstrategi, som levner plads til forskning og publicering. Sydvestjyske Museer har en lang tradition som et af landets fremmeste museer, når det gælder middelalderarkæologi. Her handler det især om udforskningen af vikingetidens og middelalderens Ribe, hvor Sydvestjyske Museer udfører en forbilledlig indsats. Man fornemmer en velovervejede publiceringsstrategi: De gode resultater skal tilgængeliggøres, og der afsættes midler i form af tid og penge hertil.

Vikingetidsforskningen står i det hele taget markant og stærkt. Det gælder ikke alene, når den vedrører Ribe, men der er fra Ingrid Stoumanns hånd leveret bemærkelsesværdige bidrag af stor videnskabelig tyngde til dansk vikingetidsarkæologi. Værker af denne videnskabelige dybde og dette omfang sigter på en international læserskare. Det samme gælder Palle Siemens værk om den sene yngre stenalder i Sydvestjylland. Udbredelsen af kendskabet til sådanne værker er i dag afhængigt af, at sproget er engelsk. Det kan derfor anbefales, at museet også i fremtiden udgiver monografier, men at det fra starten af indtænkes, at bøgerne skal være engelsksprogede.

Det står klart, at museet kunne have glæde af at arbejde målrettet mod en mere omfattende forsknings- og publiceringsstrategi for ældre stenalder og bronzealder. De perioder har endnu ikke sat sig så synlige spor i litteraturen, som man måske kunne forvente. Dette skrives dog med et forbehold, al den stund at undertegnede ikke i detaljer kender det udgravede materiale fra egnen fra disse perioder.

Dette skal imidlertid ikke skygge for det faktum, at Sydvestjyske Museer hører til blandt de mest forskningstunge og mest publicerende blandt landets lokalmuseer, når det gælder den arkæologien. Det er tydeligt, at udgivelsen af publikationer - ikke mindst når det gælder Ribe bys arkæologi - har været et prioriteret felt. Og denne strategi har båret frugt. Tidsskriftet By, Marsk og Geest har et højt niveau. Ikke alle bidrag er forfattet af museumsmedarbejderne. Museet har imidlertid en god strategi ved at tiltrække eksterne specialister med henblik på at behandle udvalgte genstandsgrupper. Det er frugtbart ikke alene set fra en lokalhistorisk synsvinkel, og det kan anbefales, at denne strategi fortsættes.

Når det gælder den arkæologiske udforskning af Ribe, befinder Sydvestjyske Museer sig i den absolutte topklasse blandt danske museer. Der er gennem mange år blevet demonstreret en uhyre målrettet og kompetent indsats med henblik på at udforske byens historie. Udforskningen er stedse sket med regionalt og internationalt udblik. Det skal være en anbefaling, at museet målrettet fortsætter arbejdet med Ribe i vikingetid og middelalder på samme høje niveau og med internationalt sigte, idet museets virksomhed på dette felt har væsentlig betydning ikke alene lokalt, men i høj grad også nationalt og på europæisk plan.

17. juni 2011

Michael Andersen
Overinspektør
Nationalmuseet

Poul Otto Nielsen
Overinspektør
Nationalmuseet